

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗΣ ΕΛΛΕΜΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΟΧΗΣ - ΥΠΕΡΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
HELLENIC SOCIETY FOR THE STUDY OF ADHD

1957
ΕΕΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ
ΚΑΙ ΝΕΥΡΟΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ
ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΒΩΝ ΜΕ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

HELLENIC ASSOCIATION FOR THE PSYCHOSOCIAL SUPPORT
OF CHILDREN AND ADOLESCENTS WITH BEHAVIORAL PROBLEMS

Σε συνεργασία με την Παιδοψυχιατρική Κλινική Πανεπιστημίου Αθηνών

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ

ΔΕΠΥ & ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ
ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

15.2.2014, ΑΘΗΝΑ

ΕΝΑΡΞΗ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ - ΕΙΣΑΓΩΓΗΣυντονίστρια: Τ. ΚΟΡΠΑ¹

ΟΜΙΛΙΑ: «ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΙΠΟΥΣ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗΣ / ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ / ΔΙΑΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ ΠΡΟΣΟΧΗΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ», Γ. ΚΟΛΑΪΤΗΣ²

Η ΔΕΠΥ είναι από τις πιο συνηθισμένες νευροψυχιατρικές διαταραχές της παιδικής ηλικίας καθώς υπολογίζεται ότι το 3%-5% των παιδιών σχολικής ηλικίας φαίνεται να πληρούν τα διαγνωστικά κριτήρια της διαταραχής. Σε παγκόσμιο επίπεδο το ποσοστό φαίνεται να κυμαίνεται από 1% έως 20%, μεταξύ των παιδιών σχολικής ηλικίας, ενώ το 50%-70% των παιδιών που έχουν διαγνωσθεί με ΔΕΠΥ θα αντιμετωπίσουν ενδεχομένως προβλήματα κοινωνικής προσαρμογής και λειτουργικότητας ή/και ψυχιατρικά προβλήματα ως έφηβοι και ως ενήλικες.

Η επιβάρυνση που προκύπτει από τη σοβαρή συμπτωματολογία της ΔΕΠΥ και των συνδεομένων με αυτή διαταραχών συμπεριφοράς όταν αυτές δεν αναγνωρίζονται έγκαιρα και δεν τυγχάνουν της ειδικής αξιολόγησης και αντιμετώπισης, επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό την καθημερινή ζωή των παιδιών και των οικογενειών τους. Η δυσλειτουργία που προκύπτει από τα συμπτώματα παρεμβαίνει στην σχολική επίδοση και προσαρμογή (με αυξημένο κίνδυνο σχολικής διαρροής), οδηγεί σε συγκρούσεις στο κοινωνικό περιβάλλον, σχετίζεται στην εφηβεία με αυξημένες πιθανότητες προβλημάτων επικίνδυνης οδήγησης, ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης, καπνίσματος και χρήσης ουσιών ή σε πιο σοβαρές περιπτώσεις με παραπτωματοκτικότητα και συνδέεται με δυσκολίες στην επαγγελματική ζωή κατά την ενηλικίωση. Πέρα από τη σημαντική επιβάρυνση στο πάσχον άτομο και τη σοβαρού βαθμού δυσλειτουργία στο γνωστικό, συναισθηματικό και κοινωνικό τομέα, είναι σημαντική η επιβάρυνση σε οικονομικό επίπεδο για την οικογένεια και για την κοινωνία.

Κατευθυντήριες οδηγίες που βοηθούν στην την έγκυρη αξιολόγηση και αποτελεσματική αντιμετώπιση, είναι: AAP – American Academy of Pediatrics, AACAP – American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, NICE - National Institute for Health and Care Excellence.

Βιβλιογραφία

- I) American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. 4th ed. Text Revision (DSM-IV-TR) American Psychiatric Association. Washington DC. 2000.
- II) Guevara J, et al. Utilization and cost of health care services for children with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Pediatrics*. 2001;108:71-78.
- III) Barkley RA. Attention Deficit Hyperactivity Disorder: A handbook for diagnosis and treatment 3rd Edition. Guilford Press 2005
- IV) Susan Young S, Fitzgerald M, Postma MJ. ADHD: making the invisible visible. *An Expert White Paper on ADHD, Brussels 2013*

1η ΕΝΟΤΗΤΑ. «ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ»Συντονιστής – Σχολιαστής: Γ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ³**1. «ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΔΙΑΣΠΑΣΤΙΚΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ», Τ. ΚΟΡΠΑ⁴**

Οι διασπαστικές διαταραχές συμπεριφοράς εμφανίζονται περισσότερο συχνά στα αγόρια παρά στα κορίτσια, αν και δεν έχει δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στο γεγονός ότι ενδεχομένως να υπάρχει μια διαφοροποίηση των συμπτωμάτων κατά φύλο. Επιπλέον, φαίνεται πως στις πολύ μικρές ηλικίες τα προβλήματα είναι λιγότερα και αυξάνονται με την πάροδο του χρόνου. Ο πληθυσμός των παιδιών που παρουσιάζουν προβλήματα συμπεριφοράς/επιθετικότητας, συνήθως εμφανίζουν ένα ποικίλο φαινότυπο ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών, όπου μπορεί να συμπεριλαμβάνονται αδυναμία του παιδιού να δημιουργεί ή /και να διατηρεί ικανοποιητικές διαπροσωπικές σχέσεις με συμμαθητές και δασκάλους, τάση του να εκδηλώνει ακατάλληλες μορφές συμπεριφοράς ή συναισθηματικές αντιδράσεις κάτω από φυσιολογικές συνθήκες αλληλεπίδρασης με τους άλλους, παρουσία ανώριμων μορφών σκέψης/ έντονου εγωκεντρισμού, αίσθηση της έλλειψης προοπτικής στο μέλλον (αδυναμία να σχεδιάζει και να προβάλλει τις επιθυμίες του στο μέλλον), χαμηλή αντοχή στις ματαιώσεις, περιορισμένες ικανότητες εσωτερικήευσης των κανόνων και των κοινωνικών πρότυπων, δυσκολίες να εκφράσει τα συναισθήματα, τάσεις παρορμητικότητας/ εξωτερικήευσης των (αρνητικών) συναισθημάτων μέσω αρνητικών/παρορμητικών συμπεριφορών, χαμηλή αυτοπεποίθηση ή αντίθετα υψηλή υπερτροφική/μη ρεαλιστική αυτοπεποίθηση, αδυναμία να μαθαίνει από τις συνέπειες των πράξεών του, γνωστική και συναισθηματική ακαμψία, περιορισμένες θετικές διαπροσωπικές δεξιότητες, χαμηλές εκπαιδευτικές επιδόσεις (και δυσκολίες μάθησης) κ.ά.

Σε πολλές περιπτώσεις, τα παραπάνω προβλήματα είναι απόρροια νευροαναπτυξιακών και ψυχολογικών καταστάσεων, όπως ΔΕΠΥ, Διάχυτης Αναπτυξιακής Διαταραχής Υψηλής Λειτουργικότητας, Διαταραχής Προκλητικής

Εναντίωσης, Κατάθλιψης ή Διαταραχής Διαγωγής, ενδέχεται όμως να εμφανίζονται και σε παιδιά που δεν πληρούν τα διαγνωστικά κριτήρια για κάποια ψυχιατρική διαταραχή.

Προβλήματα συμπεριφοράς είναι δυνατόν να παρουσιαστούν και σε παιδιά που έχουν υποστεί κάποιας μορφής ψυχοκοινωνικό στρες. Οι στρεσογόνοι παράγοντες για ένα παιδί μπορεί να είναι ένα χρόνιο σωματικό νόσημα, το διαζύγιο των γονέων του, ο θάνατος ενός γονέα, η ενδοοικογενειακή βία, οι κακές σχέσεις μεταξύ των γονέων, η έναρξη του σχολείου, ο ενδοσχολικός εκφοβισμός, η αλλαγή οικογενειακής εστίας ή σχολικού περιβάλλοντος, οι φυσικές καταστροφές, μια χρόνια αρρώστια κάποιου οικείου προσώπου κ.α.

Βιβλιογραφία

- I) American Psychiatric Association (2000). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. 4th ed. Text Revision (DSM-IV-TR). American Psychiatric Association. Washington DC. 2000.
- II) Baker, K. (2008). Conduct disorders in children and adolescents. *Pediatrics and child health*, 19(2), 73-78.
- III) Connor, D.F., Steeber, J., & McBurnett, K. (2010). A Review of Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder Complicated by Symptoms of Oppositional Defiant Disorder or Conduct Disorder. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 31(5), 427-440.
- IV) Renk, K. (2008). Disorders of conduct in young children: Developmental considerations, diagnoses, and other characteristics. *Developmental Review*, 28, 316-341.
- V) Vermeiren, R. (2003). Psychopathology and delinquency in adolescents: a descriptive and developmental perspective. *Clinical Psychology Review*, 23, 277-318.
- VI) Zahn-Waxler, C., Shirliff, E. A., and Marceau, K. (2008). Disorders of childhood and adolescence: gender and psychopathology. *Annual Review of Clinical Psychology*, 4, 275-303.

2. «ΝΕΥΡΟΒΙΟΛΟΓΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ», Π. ΠΕΡΒΑΝΙΔΟΥ⁵

Νευροβιολογία: Η ΔΕΠΥ αποτελεί τη συχνότερη νευροαναπτυξιακή διαταραχή της παιδικής ηλικίας και σχετίζεται με λειτουργικές και δομικές διαφοροποιήσεις στον εγκέφαλο. Η βασική νευροβιολογική διαταραχή που σχετίζεται με τη ΔΕΠΥ είναι η λειτουργική ανεπάρκεια των ντοπαμινεργικών και νορεπινεφρικών νευροδιαβιβαστών στις συνάψεις, είτε λόγω ανεπαρκούς απελευθέρωσης από τους προσυναπτικούς νευρώνες είτε λόγω αυξημένης επαναπρόσληψής τους, είτε λόγω ανεπάρκειας των υποδοχέων στη μετασυναπτική μεμβράνη. Η ΔΕΠΥ σχετίζεται σημαντικά με υπολειτουργία των κατεχολαμινεργικών κυκλωμάτων στον εγκέφαλο και ειδικότερα αυτών που προεκτείνονται στον προμετωπιαίο φλοιό. Απεικονιστικές μελέτες έχουν δείξει μικρότερους ολικούς εγκεφαλικούς όγκους και ελαττωμένους όγκους στο δεξιό μετωπιαίο και βρεγματικό λοβό. Η ΔΕΠΥ περιλαμβάνει επίσης δυσλειτουργία των επιτελικών λειτουργιών, των υψηλών δηλαδή νοητικών διεργασιών, γεγονός που αποτελεί το βασικότερο νευροψυχολογικό έλλειμμα στη ΔΕΠΥ.

Παράγοντες Κινδύνου: Η συχνότητα της ΔΕΠΥ είναι σημαντικά υψηλότερη στις οικογένειες (γονείς και αδέρφια) παιδιών με επίμονη ΔΕΠΥ ενώ 30% περίπου των παιδιών αυτών έχουν ένα γονέα με την ίδια διάγνωση. Οικογενειακές μελέτες, διδύμων και υιοθετημένων παιδιών, υποστηρίζουν ότι υπάρχει μεγάλου βαθμού κληρονομικότητα που φτάνει το 80% σε μονοζυγωεείς διδύμους. Η έρευνα έχει δείξει ότι συγκεκριμένοι πολυμορφισμοί στα ντοπαμινεργικά και σεροτονεργικά γονίδια αυξάνουν σημαντικά τον κίνδυνο για ΔΕΠΥ. Οι πολυμορφισμοί αυτοί αφορούν κυρίως τα γονίδια του μεταφορέα και υποδοχέα D4 της ντοπαμίνης καθώς και του μεταφορέα της σεροτονίνης και της νορεπινεφρίνης. Οι πολυμορφισμοί αυτοί αυξάνουν ακόμα περισσότερο τον κίνδυνο για ΔΕΠΥ όταν συνδυάζονται με περιβαλλοντικούς παράγοντες κινδύνου.

Οι περιβαλλοντικοί παράγοντες που περισσότερο έχουν συσχετιστεί με ΔΕΠΥ είναι το κάπνισμα και η χρήση αλκοόλ, ειδικότερα κατά την κύηση. Επίσης, η προωρότητα, το μητρικό στρες κατά την κύηση, το μικρό βάρος γέννησης, τα περιγεννητικά προβλήματα. Άλλοι παράγοντες που έχουν μελετηθεί και έχει φανεί ότι πιθανά σχετίζονται με ΔΕΠΥ είναι τα προσθετικά των τροφών και η ζάχαρη. Τέλος, αρκετές μελέτες έχουν αποδείξει ότι η έκθεση των παιδιών σε φυτοφάρμακα, πολυχλωριωμένα διφαινύλια (PCB), φθαλικές ενώσεις, μόλυβδο, υδράργυρο, μαγγάνιο, σχετίζεται με τη διάγνωση της ΔΕΠΥ ή με τύπου-ΔΕΠΥ χαρακτηριστικά. Οι ψυχοκοινωνικοί παράγοντες που σχετίζονται με την οικογένεια, δεν προκαλούν ΔΕΠΥ αλλά μπορεί να επιδεινώσουν τα συμπτώματα ή να δράσουν επιβαρυντικά στην αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων.

Βιβλιογραφία

- I) Brocki K, Fan J, Fossella J. Placing neuroanatomical models of executive function in a developmental context: imaging and imaging--genetic strategies. *Ann N Y Acad Sci*. 2008;1129:246-55.
- II) Curatolo P, Paloscia C, D'Agati E, Moavero R, Pasini A. The neurobiology of attention deficit/hyperactivity disorder. *Eur J Paediatr Neurol*. 2009 Jul;13(4):299-304.
- III) Makris N, Biederman J, Monuteaux MC, Seidman LJ. Towards conceptualizing a neural systems-based anatomy of attention-deficit/hyperactivity disorder. *Dev Neurosci*. 2009;31(1-2):36-49

3. «ΝΕΥΡΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΔΕΠΥ, ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΗΣ», Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ⁶

Η προσοχή, ο έλεγχος της παρορμητικότητας και της γενικότερης συμπεριφοράς, αλλά και η ικανότητα για μάθηση καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από το νευροψυχολογικό προφίλ λειτουργικότητας ενός παιδιού. Η αξιολόγηση αυτού του προφίλ περιλαμβάνει την εκτίμηση των επιτελικών λειτουργιών, οι οποίες θεωρείται ότι επηρεάζουν σημαντικά την ικανότητα για γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική αυτορρύθμιση. Οι γνωστικές αυτές δομές, η προσοχή, η αναστολή απάντησης, η γνωστική ευελιξία, ο σχεδιασμός, η μνήμη εργασίας, η αυτοκαθοδήγηση και ο συναισθηματικός αυτοέλεγχος φαίνεται ότι είναι δυνατόν να λειτουργήσουν ως ισχυροί προβλεπτικοί δείκτες της ομαλής ένταξης και προσαρμογής ενός παιδιού στο σχολικό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Η ΔΕΠΥ είναι μια διαταραχή που έχει χαρακτηριστεί ως διαταραχή της ανασταλτικής λειτουργίας, αλλά και ως διαταραχή όλων των επιτελικών λειτουργιών. Σε μαθησιακό επίπεδο, τόσο για την αναγνωστική ικανότητα και τη γραφοκινητική λειτουργία, όσο και για τη μαθηματική επάρκεια, είναι απαραίτητο ένα παιδί να μπορεί να συγκρατεί στη μνήμη τμήματα πληροφορίας, να τα χειρίζεται γνωστικά και να τα αναπροσαρμόζει, ανάλογα με το πλαίσιο. Σε επίπεδο συμπεριφοράς, η αποτελεσματική κοινωνική αλληλεπίδραση απαιτεί από ένα παιδί να μπορεί να ελέγχει την παρορμητικότητά του, να παραμερίζει τη δική του οπτική, να λαμβάνει υπόψιν την οπτική του άλλου, αλλά και να είναι ευέλικτο σε ομαδικές δραστηριότητες.

Η υψηλή συννοσηρότητα της ΔΕΠΥ με διαταραχές συμπεριφοράς και ειδικές μαθησιακές διαταραχές εγείρει ερωτήματα ως προς κατά πόσο η κάθε διαταραχή ή κάθε συννοσηρή ομάδα διαταραχών μπορεί να έχει ένα διακριτό και ειδικό γνωστικό φαινότυπο.

Βιβλιογραφία

- I) Jackson, D. B., & Beaver, K. M. (2013). The influence of neuropsychological deficits in early childhood on low self-control and misconduct through early adolescence. *Journal of Criminal Justice*, 41, 243–251.
- II) De Weerd, F., Desoete, A., & Roeyers, H. (2013). Behavioral inhibition in children with learning disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 34, 1998–2007.
- III) Seidman, L. J. (2006). Neuropsychological functioning in people with ADHD across the lifespan. *Clinical Psychology Review*, 26, 466–485.

4. «ΜΟΝΤΕΛΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ», Α. ΓΕΩΡΓΙΟΥ⁷

Η διαταραχή συμπεριφοράς αφορά σε ένα είδος ψυχοπαθολογίας το οποίο περιλαμβάνει ένα επαναλαμβανόμενο πρότυπο συμπεριφοράς το οποίο εκδηλώνεται μέσω της επιθετικότητας απέναντι στους ανθρώπους ή μέσω της παραβίασης σημαντικών κοινωνικών κανόνων (Kellam, Rebok, Ialongo, & Mayer, 1994).

Έχουν προταθεί ορισμένα μοντέλα ανάπτυξης προβλημάτων συμπεριφοράς με στόχο να διαχωριστούν τα αναπτυξιακά στάδια σε σχέση με μεταγενέστερες συνέπειες που ακολουθούν την εκδήλωση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Τα μοντέλα στο σύνολό τους εστιάζουν στο βαθμό στον οποίο συμβάλλουν τελικά οι γονείς στην εκμάθηση κοινωνικών δεξιοτήτων στα παιδιά, στο ταμπεραμέντο των παιδιών, αλλά και στην ηλικία έναρξης της παραβατικής συμπεριφοράς και στην πορεία που ακολουθεί μέχρι και την ενήλικη ζωή (Ruth, 1996; Scaeffler et al., 2003).

Ορισμένες οικογένειες- αν και δεν το αντιλαμβάνονται- ενισχύουν την επιθετικότητα των παιδιών μέσα από τη μη συνεπή επίβλεψη, τη χρήση σκληρής τιμωρίας, την αποτυχία οριοθέτησης και την αμέλεια στην ανταμοιβή της θετικής κοινωνικής συμπεριφοράς. Ενδέχεται επίσης οι γονείς να ανταποκρίνεται στη συμπεριφορά του παιδιού τους δίνοντας μια ουδέτερη απάντηση ή χορηγώντας παθητικά τη συγκατάθεσή τους. Συνεπώς, οι γονείς που εφαρμόζουν ένα συνδυασμό υπερβολικής αυστηρότητας και ανοχής για τη διαχείριση του παιδιού τους, μεταφέρουν το μήνυμα ότι η επιθετικότητα αποτελεί έναν αποτελεσματικό τρόπο αντιμετώπισης των προβλημάτων, και έτσι η επιθετική συμπεριφορά επεκτείνεται και στα υπόλοιπα συστήματα στα οποία συμμετέχει το παιδί (Fraser, 1996).

Βιβλιογραφία

- I) Fraser, M. W. (1996). Aggressive behavior in childhood and early adolescence: an ecological-developmental perspective on youth violence. *Social*, 41, 4, 347-361.
- II) Kellam, S. G., Rebok, G. W., Ialongo, & Mayer L.S. (1994). The course and malleability of aggressive behavior from early first grade into middle school: results of a developmental epidemiologically-based preventive trial. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35, 2, 259-281
- III) Ruth, K. L. (1996). Attachment relationships among children with aggressive behavior problems: the role of disorganized early attachment patterns. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 1, 64-73.

IV) Schaeffer, C. M., Petras, H., Jalongo, N., Poduska, J., & Kellam, S. (2003). Modeling growth in boys' aggressive behavior across elementary school: links to later criminal involvement, conduct disorder, and antisocial personality disorder. *Developmental Psychology*, 39, 6, 1020-1035.

5. «ΔΕΠΥ ΚΑΙ ΧΑΜΗΛΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΩΣ ΑΙΤΙΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ», Χ. ΣΚΑΛΟΥΜΠΑΚΑΣ⁸

Οι Διαταραχές της Συμπεριφοράς (γνωστές και ως διασπαστικές διαταραχές) αποτελούν σημαντική απειλή για την εύρυθμη λειτουργία της τάξης, αλλά και του σχολείου γενικότερα. Το σύγχρονο σχολείο προς το παρόν παρουσιάζεται σχετική αμηχανία στο να αντιμετωπίσει και να διαχειριστεί αυτό το πρόβλημα έγκαιρα και αντιλαμβάνεται την παρουσία του όταν είναι πια πολύ αργά.

Οι παράγοντες που συμβάλλουν ή επιδεινώνουν την εκδήλωση διαταραχών συμπεριφοράς στο σχολικό περιβάλλον είναι α) η αποτυχία (έγκαιρου) εντοπισμού ειδικών δυσκολιών στη μάθηση (Δυσλεξία, Δυσαριθμησία, Δυσορθογραφία), β) η αναποτελεσματική διδασκαλία (που δεν προσφέρει κίνητρα για μάθηση), ιδιαίτερα στους πιο ευάλωτους μαθητές, γ) η αποτυχία εντοπισμού μαθητών με ΔΕΠΥ και δ) η αναποτελεσματική αντιμετώπιση των παιδιών με διαγνωσμένη ΔΕΠΥ στο σχολικό περιβάλλον.

Η άμεση αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών πρέπει να κινείται γύρω από τους εξής άξονες : α) εντοπισμός των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην τάξη, β) η άμεση εφαρμογή ειδικού εκπαιδευτικού προγράμματος για τους μαθητές αυτούς που θα λαμβάνει υπόψη του τις αδυναμίες που είναι σύμφυτες με τις ανάγκες αυτές, γ) η εφαρμογή προγραμμάτων διαχείρισης συμπεριφοράς εντός, αλλά κυρίως εκτός της τάξης, διότι οι Διαταραχές της Συμπεριφοράς δεν είναι πρόβλημα του εκπαιδευτικού της τάξης, αλλά ολόκληρου του σχολείου. Τέλος, δ) οι προσαρμογές στη διδακτική αλλά και την αξιολόγηση της απόδοσης των μαθητών με προφίλ ΔΕΠΥ είναι απαραίτητη στα πλαίσια της διαφοροποίησης της διδασκαλίας.

Βιβλιογραφία

- I) Skaloumbakas, C. (2011). Yiannis, a Greek Case Study of Dyslexia. In P. Anderson (ed.) *International Case Studies of Dyslexia*. Routledge.
- II) Reid, R., Gonzalez, J. E., Nordness, P. D. Trout, A., Epstein, M. H. (2004).
- III) A Meta-Analysis of the Academic Status of Students with Emotional/Behavioral Disturbance, *Journal of Special Education*, 38, 130-143.
- IV) McEvoy, A., & Welker, R. (2000) Antisocial Behavior, Academic Failure, and School Climate: A Critical Review. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 8: 130-140
- V) Frick, P. J., Kamphaus, R. W., Lahey, B. B., Loeber, R., Christ, M. A. G., Hart, E. L., & Tannenbaum, L. (1991). Academic Underachievement and the Disruptive Behavior Disorders. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71, 1, 23-47.
- VI) Hinsaw, S. P. (1992). Externalizing behavior problems and academic underachievement in childhood and adolescence: causal relationships and underlying mechanisms. *Psychological bulletin*, 111,1, 127-155.

2η ΕΝΟΤΗΤΑ. «ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΔΕΠΥ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ»

Συντονιστής – Σχολιαστής: Χ. ΣΚΑΛΟΥΜΠΑΚΑΣ⁹

1. «ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΘΕΤΙΚΗΣ ΑΝΑΤΡΟΦΟΔΟΤΗΣΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ», Φ. ΛΥΤΡΑ¹⁰

Τα παιδιά με προβλήματα συμπεριφοράς συχνά εμφανίζουν διασπαστικές, προκλητικές ακόμα κι επιθετικές συμπεριφορές που διαταράσσουν την ομαλή λειτουργία του σχολικού περιβάλλοντος συνολικά, παρεμποδίζοντας τη διδασκαλία και αλλοιώνοντας τη σχέση δασκάλων-μαθητών αλλά και μαθητών μεταξύ τους. Επιπρόσθετα, οι μαθητές που εκδηλώνουν αυτές τις συμπεριφορές περιθωριοποιούνται, στοχοποιούνται από το διδακτικό προσωπικό και πολλές φορές καταλήγουν εκτός εκπαιδευτικού συστήματος με αρνητικότερες, βέβαια, συνέπειες για την μετέπειτα πορεία τους.

Καθίσταται, λοιπόν, σαφές ότι είναι απαραίτητη η αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων συμπεριφοράς από μικρή ηλικία, προκειμένου να αποφευχθεί η γενίκευση και υιοθέτηση αυτών των τρόπων συμπεριφοράς. Αντικείμενο αυτής της εισήγησης θα αποτελέσει η παρουσίαση ενός πολυεπίπεδου προγράμματος πρόληψης και αντιμετώπισης των προβλημάτων αυτών σε επίπεδο σχολικού περιβάλλοντος, γνωστό ως "School Wide Positive Behavior Support" (Sprague, Sugai & Walker, 1998; Sugai & Horner, 1994), το οποίο εφαρμόζεται σε σχολεία στις Η.Π.Α. Βάση αυτού, αποτελεί η πεποίθηση ότι όταν το εκπαιδευτικό και διδακτικό προσωπικό διδάσκει και αναγνωρίζει ενεργά την

σωστή/αποδεκτή συμπεριφορά, τότε μειώνεται το ποσοστό των μαθητών που παρουσιάζουν ανεπιθύμητες συμπεριφορές αλλά και βελτιώνεται, εν γένει, το κλίμα όλου του σχολικού περιβάλλοντος.

Το πρόγραμμα SWPBS αναπτύσσεται σε τρία κυρίως επίπεδα: α) την Πρόληψη ανεπιθύμητων συμπεριφορών, β) την Πολυεπίπεδη υποστήριξη των μαθητών που εμφανίζουν προβλήματα στη συμπεριφορά και γ) την Λήψη Αποφάσεων που βασίζεται στην συλλογή, καταγραφή, ανάλυση και αξιολόγηση δεδομένων για τη συμπεριφορά των μαθητών (Colvin, Kame'enui & Sugai, 1993; Sugai & Horner, 2002; Sugai et. al.,2000). Τα ερευνητικά δεδομένα από την εφαρμογή και αξιολόγηση αυτού του προγράμματος είναι ενθαρρυντικά, ανοίγοντας το δρόμο για την ευρύτερη εφαρμογή του.

Βιβλιογραφία

- I) Sprague, J. R., Sugai, G., & Walker, H. (1998). Antisocial behavior in schools. In T. S. Watson & F. M. Gresham (Eds.), *Handbook of child behavior therapy* (pp. 451-474). New York: Plenum.
- II) Sugai, G., & Horner, R. (1994). Including students with severe behavior problems in general education settings: Assumptions, challenges, and solutions. *Oregon Conference Monograph*, 6, 102-120.
- III) Colvin, G., Kame'enui, E. J., & Sugai, G. (1993). School-wide and classroom management: Reconceptualizing the integration and management of students with behavior problems in general education. *Education and Treatment of Children*, 16, 361-381.
- IV) Sugai, G., & Horner, R.H. (2002). The evolution of discipline practices: School-wide positive behavior supports. *Child & Family Behavior Therapy* 24(1/2), 23-50.
- V) Sugai, G., Horner, R. H., Dunlap, G. Hieneman, M., Lewis, T. J., Nelson, C. M., Scott, T., Liaupsin, C., Sailor, W., Turnbull, A. P., Turnbull, H. R., III, Wickham, D. Reuf, M., & Wilcox, B. (2000). Applying positive behavioral support and functional behavioral assessment in schools. *Journal of Positive Behavioral Interventions*, 2, 131-143.

2. «ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΜΑΘΗΤΗ ΜΕ ΔΕΠΥ ΚΑΙ ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ», Κ. ΚΑΝΑΡΗ¹¹

Στις μέρες μας, παρά την ύπαρξη νομοθετική πλαισίου και παρά τις δράσεις αντίστοιχων προγραμμάτων της πολιτείας, συνεχίζει να αποτελεί ζητούμενο η μετατροπή των τυπικών σχολικών τάξεων σε λειτουργικό περιβάλλον μάθησης όπου οι μαθητές με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες θα είναι σε θέση να γίνουν ισότιμα μέλη του κοινωνικού και του μαθησιακού γίγνεσθαι (Burstein, Sears, Wilcohen, Cabello, & Spagna, 2004- McLeskey & Waldron, 2002). Μια μετατροπή αυτού του τύπου επιχειρήθηκε σε ένα αστικό δημοτικό σχολείο της περιφέρειας Αττικής προκειμένου να ενταχθεί μαθητής της Α' τάξης του Δημοτικού, ο οποίος είχε διαγνωσθεί με ΔΕΠΥ και Εναντιωματική –Προκλητική Διαταραχή.

Η κλινική παρατήρηση του μαθητή επιβεβαίωσε τα ερευνητικά δεδομένα σύμφωνα με τα οποία τα συνοδά συμπτώματα της ΔΕΠΥ, Απροσεξία – Υπερκινητικότητα- Παραρμητικότητα, ανάγουν τη σχολική καθημερινότητα σε προκλητική διαδικασία (Zentall, 1993). Επιπλέον παρατηρήθηκαν και εκείνες οι ερευνητικές αναφορές που καταγράφουν ότι οι εναντιωματικές συμπεριφορές κατά τα προσχολικά χρόνια περιλαμβάνουν έλλειψη προσαρμογής - συμμόρφωσης και απορυσμισμένα συναισθηματικά ξεσπάσματα (Zahn-Waxler, Ianotti, Cummings, & Denham, 1990).

Η λειτουργική ένταξη του μαθητή απαιτήσε τις εξής διαδικασίες: I) Λήψη του ιστορικού του μαθητή, II) Απόφαση και καθορισμό των στόχων της ένταξης, III) Διαμόρφωση του Α.Π.Ε. με τις Πρακτικές Υποστήριξης. Οι Πρακτικές Υποστήριξης στόχευσαν στην ενδυνάμωση παραμέτρων του γνωστικού τομέα: κοινωνική νοημοσύνη, συναισθηματική νοημοσύνη, εκτελεστικές λειτουργίες. Για να εξυπηρετηθούν οι στόχοι της ένταξης κρίθηκε αναγκαία η ανάπτυξη στάσης αλληλοαποδοχής και συνεργατικότητας ανάμεσα σε όλους μαθητές της τάξης. Τέλος αναδείχθηκε η αρχή ότι «η ενσωμάτωση του μαθητή με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες θα πρέπει να αποτελεί μέρος της σχολικής κοινότητας και του συνόλου των εκπαιδευτικών και των γονέων και όχι ενός μόνο εκπαιδευτικού» (Υπ.Ε.Π.Θ. & Π.Ι., 2002, σ. 12).

Βιβλιογραφία

- I) Burstein, N., Sears, S., Wilcohen, A., Cabello, B., & Spagna, M. (2004). Moving toward inclusive practices. *Remedial and Special Education*, 25(2), 104-116.
- II) McLeskey, J., & Waldron, N. L. (2002). Inclusion and school change: Teacher perceptions regarding curricular and instructional adaptations.
- III) Zahn-Waxler, C., Ianotti, R. J., Cummings, E. M., & Denham, S. (1990). Antecedents of problem behaviors in children of depressed mothers. *Development and Psychopathology*, 2, 271-291.
- IV) Zentall S. (1993). Research on the educational Implications on the Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *Exceptional Children*, 60 (2), 143-153.
- V) Υπ.Ε.Π.Θ. - Π.Ι., (2002). Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, Τόμος Α', Β', Γ'. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

3. «ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΔΕΠΥ ΚΑΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ», Α. ΤΡΑΝΟΥ¹²

Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής ως μέσο, εξυπηρετεί στην εφαρμογή παρεμβάσεων στην εκπαιδευτική διαδικασία, για τη διαχείριση τάξης με μαθητές με συναισθηματικά και συμπεριφορικά προβλήματα. Στόχος είναι η ενίσχυση των κοινωνικών δεξιοτήτων του μαθητή.

- Προσελκύει το ενδιαφέρον όλων των μαθητών.
- Συμβάλλει στη δημιουργία θετικού κλίματος για την προαγωγή θετικής αλληλεπίδρασης με στόχο τη μείωση των αρνητικών συμπεριφορών.
- Δημιουργεί ευχάριστο κλίμα και προσφέρει άμεσα έπαινο, ικανοποιώντας συναισθηματικά το μαθητή.
- Λειτουργεί ως κίνητρο και μπορεί να συμπεριληφθεί στο συμβόλαιο με τους μαθητές ως ενισχυτής.
- Εξυπηρετεί στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία σε μικρές ομάδες και τη διαμεσολάβηση συνομηλίκων με τη μορφή της αλληλοδιδασκαλίας.
- Αναθέτοντας στους μαθητές να δημιουργήσουν με Νέες Τεχνολογίες και να προετοιμάσουν μέρος του μαθήματος ώστε να αναλάβουν ηγετικό ρόλο, ενισχύεται η αυτοπεποίθησή τους.
- Μετα-θετική συμπεριφορά: η ενίσχυση και η αυτο-ενίσχυση που έρχεται μετά τη λήψη ρόλου ηγέτη, συμβάλλει στη μείωση προβλημάτων συμπεριφοράς. Επιπλέον συμβάλλει στην αποδοχή μεταξύ των συμμαθητών.

Οι Νέες Τεχνολογίες συμβάλλουν στην τροποποίηση του διδακτικού περιβάλλοντος που απαιτείται κατά κόρον στις περιπτώσεις παιδιών με ΔΕΠΥ.

Εκπαιδευτικά εργαλεία:

-Εκπαιδευτικό λογισμικό της www.siem.gr (εστάλη στα σχολεία με τμήμα ένταξης προ 5ετίας, βασισμένα στα διδακτικά πακέτα)

-Ελεύθερο λογισμικό μαθημάτων:

Παιδαγωγικό ινστιτούτο: Υλικό ανά μάθημα www.pi-schools.gr

Τεχνική Στήριξη Πληροφοριακών Συστημάτων Σχολικών Μονάδων <http://ts.sch.gr/software>

Ελληνική πύλη Παιδείας: www.eduportal.gr προσομοιώσεις κ.ά.

Μαθηματικά <http://e-math.eduportal.gr/>

Γεωγραφία (προσομοιώσεις) <http://geogr.eduportal.gr/simulate.htm>

-Google earth

-Υποστηρικτικά

Σταυρόλεξα, κουίζ, συμπλήρωση κενών: Hotpotatoes <http://users.sch.gr/salnk/didaskalia/Hotpotatoes.htm>

Σύννεφα λέξεων (κρυπτόλεξα) www.tagxedo.com

Χρονογραμμές www.timetoast.com, και για π.Χ. γεγονότα www.dipity.com/

Εννοιολογικοί χάρτες www.mindomo.com

-Project

e-book (comics, εικονογραφημένες ιστορίες) www.storyjumper.com ___ www.toondoo.com

Ανάρτηση άρθρου στο wikipedia <http://el.wikipedia.org/>

Δημιουργία ιστοσελίδας με το www.weebly.com

-Εκπαιδευτικά παιχνίδια :

Ερωτήσεις γενικών γνώσεων, κρεμάλα <http://www.ptyxioxos.net/>

Βιβλιογραφία

- I) Kadzin, A. E., Siegel, T. C., & Bass, D. (1992, October). Cognitive problem-solving skills training and parent management training in the treatment of antisocial behavior in children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* (60), σσ. 733-747.
- II) Pierangelo, R., & Giuliani, G. (2008). *Classroom management for students with Emotional and Behavioral Disorders*. California: Corwin Press.
- III) Χριστιανόπουλος, Κ. (2012). *Κλινικό Εγχειρίδιο Ψυχιατρικής Παιδιών και Εφήβων*. Θεσσαλονίκη: Προμηθέας.

4. «ΜΑΘΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΕΦΗΒΩΝ ΜΕ ΔΕΠΥ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΟΙ ΣΥΝΟΔΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΟΥΣ. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ», Β. ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ¹³

ΔΕΠΥ, «Οι κυνηγοί του αλφάβητου»... Η αρχική βιασύνη, εξελισσόμενο πρόβλημα στη σχολική καθημερινότητα. Σκιαγράφηση των τύπων μαθητών στη σχολική πράξη καθώς και σύνδεσή τους με το τρίπτυχο της επιτυχίας συγκέντρωση- κίνητρο-μνήμη. Το αίτημα για «σχολική πειθαρχία του εφήβου» στον αντίποδα της πληθώρας ερεθισμάτων του σύγχρονου τρόπου διαβίωσης και των υψηλών προσδοκιών.

Συνήθεις συμπεριφορές, κοινότυπες ερμηνείες, στερεότυπα και επιστημονικά δεδομένα. Από την αποδοτικότητα, την επιτυχία και την ευχαρίστηση, στη χαμηλή αυτοεκτίμηση και τα συναισθηματικά ή κοινωνικά προβλήματα. Η συνύπαρξη ΔΕΠΥ και μαθησιακών δυσκολιών, παράγοντας αποτυχίας μεταβίβασης γνώσης. Γλωσσικό προφίλ και χαρακτηριστικές επιδόσεις των εφήβων με ΔΕΠΥ, η αποτύπωσή τους στις θεσμοθετημένες μορφές αξιολόγησής τους, οι εναλλακτικές πρακτικές ενός «ανελαστικού» αναλυτικού προγράμματος. Από παρίες σε ενεργά μέλη της μαθητικής κοινότητας. Από την αλλαγή των αντιλήψεων στον περιορισμό των διαφορών. Η παρουσίαση μιας μελέτης περίπτωσης.

Βιβλιογραφία :

- I) Αναστασίου Δ., (2005). Σκέψεις για την ιστορία του πεδίου των μαθησιακών δυσκολιών. Σύγχρονη Εκπαίδευση, Τεύχος 140, σελ: 155-172.
- II) Κακούρος, Ε. & Μανιαδάκη, Κ. (2002): «Ψυχοπαθολογία Παιδιών και Εφήβων: Αναπτυξιακή Προσέγγιση», Αθήνα: Τυπωθήτω – Δαρδανός
- III) Κακούρος, Ε. & Μανιαδάκη, Κ. (2000): «Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής –Υπερκινητικότητα», Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- IV) Μιχελογιάννης, Ι. & Τζενάκη, Μ. (2000). Μαθησιακές δυσκολίες. Γρηγόρης. Αθήνα.
- V) McCardle, P., Chhabra, V. (2004) The Voice of Evidence in Reading Research, Baltimore: Paul Brookes Publishing.
- VI) Moats, L., Dakin, K., (2008) Basic Facts About Dyslexia and Other Reading Problems. The International Dyslexia Association, Baltimore, MD.
- VII) Moats, L., Hall, S., (1999). Straight Talk About Reading. Chicago, IL: Contemporary Books.
- VIII) Morisoli, K. & McLaughlin, T.F. (2004): «Medication and School Interventions for Elementary Students with Attention Deficit Hyperactivity Disorder», International Journal of Special Education, 19(1), 97-106
- IX) Πολυχρονοπούλου, Σ. (2001): «Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες: Σύγχρονες τάσεις εκπαίδευσης και ειδικής υποστήριξης», Τομος Α', Αθήνα: Ατραπός
- X) Παντελιάδου Σ.,(2000). Μαθησιακές Δυσκολίες και Εκπαιδευτική Πράξη. Τι και Γιατί. Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα.

5. «ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟ(Σ)ΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΔΕΠΥ ΣΤΑ ΕΠΙ ΣΕΙΡΑ ΕΤΩΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΤΥΠΙΚΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ», Σ. ΔΗΜΟΥ ¹⁴

Η μετάβαση από το παιδαγωγικό κλίμα της βασικής βαθμίδας στο βαθμοθηρικό καθεστώς της Δ/θμιας καθοριστικός παράγοντας στο ξεκίνημα φοίτησης των εφήβων με ΔΕΠΥ. Τα ισχύοντα ανελαστικά προγράμματα, η κυριαρχία της ύλης, ο βαθμός επίτευξης των διδακτικών στόχων, η αξιολόγηση των μαθητών ως αναπόσπαστο μέρος της διδακτικής διαδικασίας, η αδιάβλητη αποτίμηση των γνώσεων μέσω ενός διαμορφωμένου «εξεταστικού συστήματος».

Ο εκπαιδευτικός απέναντι στα αποτελέσματα του έργου του και στην ανατροφοδότηση της διδακτικής του πράξης. Περιγραφή της υπάρχουσας διαδικασίας αξιολόγησης-προαγωγής-απόλυσης μαθητών με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (Ε.Ε.Α.). Δυνατότητες διαφοροποίησης διδακτικής προσέγγισης, γνωστικού περιεχομένου, αξιολόγησης επιδόσεων και διαχείρισης αρνητικών συμπεριφορών στη συνήθη σχολική τάξη του τυπικού γυμνασίου-λυκείου. Διεύθυνση και Σύλλογος Διδασκόντων αντιμετώπι με τη δέσμευση και εφαρμογή ενός εναλλακτικού τρόπου διαχείρισης αρνητικών συμπεριφορών ΔΕΠΥ.

Βιβλιογραφία

- I) Ζώνιου – Σιδέρη, Α. (2000). Ένταξη: Ουτοπία ή πραγματικότητα. Η εκπαιδευτική και πολιτική διάσταση της ένταξης μαθητών με ειδικές ανάγκες. Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα.
- II) Ζώνιου-Σιδέρη Α. (επιμ) (2000). Άτομα με ειδικές ανάγκες και η ένταξή τους. Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα.
- III) Κοντογιάννη, Α. (2000). Η δραματική τέχνη στην εκπαίδευση. Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα.
- IV) Λιβανίου, Ε. (2004): «Μαθησιακές Δυσκολίες και Προβλήματα Συμπεριφοράς στην Κανονική Τάξη», Αθήνα: Κέδρος
- V) Ξωχέλης, Δ. Π., Hopf D. (2003). Γυμνάσιο και Λύκειο στην Ελλάδα Διαχρονικά Ερευνητικά Δεδομένα, Κριτικές Επισημάνσεις, Μελλοντικές Προοπτικές. Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα.
- VI) Reiber, C. & McLaughlin, T.F. (2004): «Classroom Interventions: Methods to improve academic performance and classroom behavior for students with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder», International Journal of Special Education, 19(1), 1-13
- VII) Νόμος 4186, ΦΕΚ 193, 17-09-2013
- VIII) Νόμος 3699, ΦΕΚ 199, 02-10-2008
- IX) Νόμος 2817, ΦΕΚ 78, 14-03-2000
- X) Π.Δ. 60/2006, ΦΕΚ 65^Α/05-04-2006
- XI) Π.Δ. 104/1979, άρθρο 25, άρθρο 28
- XII) Εγκύκλιος εξέτασης Φ.Α., Φ. 251/45737/Β6/24/04/2012

6. «ΕΠΟΠΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΤΟΧΩΝ (COACHING) ΓΙΑ ΕΦΗΒΟΥΣ ΜΕ ΔΕΠΥ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ», Ε. ΑΓΓΕΛΑΚΗΣ¹⁵

Εγκεφαλικές περιοχές (π.χ. προμετωπιαίος λοβός) που αλλάζουν δομικά και λειτουργικά κατά την εφηβεία ευθύνονται για την συγκέντρωση προσοχής, αξιολόγηση αμοιβής, συναισθηματικό διαχωρισμό, αναστολή αντίδρασης, στοχοθετημένη συμπεριφορά, και αυτο-συνειδητότητα Yurgelun-Todd 2007, Sebastian 2008). Οι έφηβοι με ΔΕΠΥ είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι σε αλλαγές κινήτρων λόγω της νευροδιαβιβαστικής ελλειμματικής επιβράβευσης που χαρακτηρίζει την ΔΕΠΥ (Johansen 2009). Η εποπτική διαχείριση στόχων (coaching) βοηθάει τους εφήβους και ενήλικους με ΔΕΠΥ στην ακαδημαϊκή επίδοση, αναβλητικότητα, αυτοδιαχείριση, σχεδιασμό στόχων, άγχος, κοινωνικότητα, και στην διαχείριση χρόνου (Levrini, Sleeper-Triplett 2008).

Το coaching για την ΔΕΠΥ μπορεί να συμπεριλάβει ψυχοεκπαίδευση για την ΔΕΠΥ, εξερεύνηση και διατύπωση προσωπικών προβλημάτων και οραμάτων, επαγγελματικό αναπροσανατολισμό, μετάφραση προβλημάτων και οραμάτων σε στόχους, βελτίωση οργάνωσης δραστηριοτήτων, διαχείρισης χρόνου, μνήμης, διεκπεραίωσης στόχων και κινήτρων, και διαχείριση ανασταλτικών παραγόντων. Ο/Η επόπτης βοηθάει τον/την εποπτευόμενο/η να βρίσκει δικές του/της εναλλακτικές λύσεις σε προβλήματα και προκλήσεις, και να αξιολογεί την αποτελεσματικότητά τους.

Παρόλο που τέτοια εποπτεία μπορεί να γίνει συστηματικά από εξειδικευμένους επαγγελματίες, είναι δυνατόν οι εκπαιδευτικοί της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης να χρησιμοποιούν εποπτικές τεχνικές για να βοηθήσουν τους εφήβους μαθητές με προβλήματα συμπεριφοράς. Έφηβοι που είχαν εποπτική σχέση με εκπαιδευτικούς ή άλλους ενήλικους του περιβάλλοντός τους έδειξαν καλλίτερη ακαδημαϊκή προσαρμογή, μειωμένα προβλήματα συμπεριφοράς (συμμετοχή σε συμμορία, χρήση σωματική βίας προς άλλους, ρίσκο), καλλίτερη ψυχολογική κατάσταση και καλλίτερη υγεία (DuBois 2005).

Βιβλιογραφία

- I) Yurgelun-Todd D. Emotional and cognitive changes during adolescence. *Curr Opin Neurobiol.* 2007;17(2):251-7.
- II) Sebastian C, Burnett S, Blakemore SJ. Development of the self-concept during adolescence. *Trends Cogn Sci.* 2008;12(11):441-6.
- III) Johansen EB, Killeen PR, Russell VA, et al. Origins of altered reinforcement effects in ADHD. *Behav Brain Funct.* 2009, 18;5:7.
- IV) Levrini, A., & Prevatt, F. (2012). *Succeeding with adult ADHD: Daily strategies to help you achieve your goals and manage your life.* Washington, DC: American Psychological Association.
- V) Sleeper-Triplett J. The effectiveness of coaching for children and teens with AD/HD. *Pediatr Nurs.* 2008;34(5):433-5.
- VI) DuBois DL, Silverthorn N. Natural mentoring relationships and adolescent health: evidence from a national study. *Am J Public Health.* 2005;95(3):518-24.

3η ΕΝΟΤΗΤΑ «ΣΧΟΛΕΙΟ, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΒΩΝ»

Συντονιστής – Σχολιαστής: Ι. ΧΑΤΖΗΠΑΝΤΕΛΗΣ¹⁶

1. «ΚΡΙΣΙΜΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ», Β. ΝΤΡΕ¹⁷

Ψυχολόγοι, οικονομολόγοι και πολιτικοί ενδιαφέρονται για το πώς οι εισροές στον κύκλο ζωής θα επηρεάσουν αργότερα την παραγωγικότητα (Heckman, 2006). Μεγάλη σημασία έχει η ενημέρωση των εκπαιδευτικών για τους τρόπους αντιμετώπισης κρίσιμων καταστάσεων στο σχολικό περιβάλλον, για την αναγκαιότητα της πρόληψης αλλά και της έγκαιρης παρέμβασης. Θα αναφερθούμε σε προβλήματα λειτουργίας της σχολικής τάξης και σε γεγονότα που διαταράσσουν τη διδασκαλία σ' αυτήν. Οι συνέπειες των διαταραχών ψυχικής υγείας κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας είναι πολύ πιο σημαντικό στη διάρκεια μιας ζωής από ό, τι προβλήματα σωματικής υγείας (Goodman, Joyce & Smith, 2011), ή η έκθεση σε κατάχρηση (Currie & Spatz Widom, 2010) δεκαετίες αργότερα, με επιπτώσεις λειτουργίας στην ενήλικη ζωή. Πολλοί ερευνητές ισχυρίζονται ότι η βελτίωση της ακαδημαϊκής απόδοσης των μαθητών, είναι μια αρκετά σύνθετη διεργασία, στην οποία τα σχολεία δεν μπορούν να ανταποκριθούν μόνα τους και χωρίς τη συνεργασία με ειδικούς επαγγελματίες. Προς αυτή την πλευρά η συνεισφορά μας είναι καθοριστική.

Είναι σημαντικό ο εκπαιδευτικός να μπορεί: Να κατανοεί τι συμβαίνει στην τάξη, να διακρίνει αν τα προβλήματα είναι συλλογικά ή ατομικά. Ο ρόλος του είναι ιδιαίτερα σημαντικός τόσο στα γενικά, συνήθη προβλήματα λειτουργίας της τάξης, προβλήματα συνύπαρξης και συμπεριφοράς των μαθητών, όσο και στα ποικίλα σοβαρά προβλήματα που ονομάζονται «κρίσεις» (Brock S., Sandoval J. και Lewis S, 2005). Αξιολόγηση προγράμματος συμβουλευτικών παρεμβάσεων σε σχολεία, α' βάθμιας εκπαίδευσης στην Αγγλία και Σκωτία, είχε θετικά αποτελέσματα: οι γονείς και οι δάσκαλοι ανέφεραν σημαντική μείωση των κοινωνικών και συναισθηματικών δυσκολιών των παιδιών και αύξηση των θετικών τους συμπεριφορών. Οι απόψεις των μαθητών/τριών όσον αφορά τις υπηρεσίες σχολικής συμβουλευτικής, (έχουν αγνοηθεί για πολλά χρόνια), θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικές, για την οργάνωση και την αξιολόγηση παρεμβάσεων επίσης πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις στρατηγικές για να εξασφαλιστεί ότι το προσωπικό που αναλαμβάνει την κατάρτιση μπορεί να διαδώσει τις γνώσεις και τις δεξιότητες στους συναδέλφους, (Howieson & Sempie, 2000).

Βιβλιογραφία

- I) James J. Heckman, *et al.* Skill Formation and the Economics of Investing in Disadvantaged Children, 2006;DOI: 10.1126/science.1128898
- II) *Science* 312, 1900
- III) Goodman A, Joyce R, Smith JP. The long shadow cast by childhood physical and mental problems on adult life. *Proc Natl Acad Sci U S A.* 2011 Apr 12; 108(15):6032-7. doi: 10.1073/pnas.1016970108.
- IV) Currie J, Widom CS. Long-term consequences of child abuse and neglect on adult economic well-being. 2010 May;15(2):111-20.
- V) Howieson, C., Semple, S. Guidance in Secondary Schools: The Pupil Perspective, CES Briefing, Centre for Educational Sociology, 1996 (A Research Centre of the ESRC)
- VI) Brock S., Sandoval J. και Lewis S. Προετοιμασία για την αντιμετώπιση των κρίσεων στο σχολείο, Επιμ. Χ. Χατζηχρήστου, 2005, εκδ. Gutenberg, Αθήνα
- VII) Good Th. και Brophy J. Looking in C/assrooms, 7th ed, Longman Inc. National Association of School Psychologists (NASP), 1997, Safe Schoo/s Resources <http://www.teachersfirst.com/crisis/resources.htm>.

2. «ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΔΙΑΣΥΝΔΕΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΓΟΝΕΩΝ», I. ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ¹⁸

Η εισήγηση αναφέρεται στα οφέλη και στα εμπόδια συνεργασίας μεταξύ εκπαιδευτικών και γονέων μαθητών με προβλήματα συμπεριφοράς καθώς και σε τρόπους ευόδωσης της συνεργατικής σχέσης.

Επίσης εστιάζει στα αιτήματα Διασυνδεδετικής Συμβουλευτικής, που απευθύνονται στους ειδικούς ψυχικής υγείας, τόσο από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς αλλά και απο τους γονείς.

Τέλος παρουσιάζονται χαρακτηριστικές βινιέτες περιπτώσεων (case studies) μαθητών με προβλήματα συμπεριφοράς και τρόποι διαχείρισής τους. Πιο συγκεκριμένα, στην μια περίπτωση το αίτημα προέρχεται από την πλευρά των εκπαιδευτικών στους ειδικούς ψυχικής υγείας με στόχο τόσο την βελτίωση της συνεργατικής σχέσης τους με τους γονείς όσο και την ανάληψη συμβουλευτικής γονέων από την πλευρά μας, ιδιαίτερα δε σε περιπτώσεις όπου δεν τηρείται το θεραπευτικό πρόγραμμα του παιδιού (π.χ. σταμάτησαν την φαρμακευτική του αγωγή ή την ψυχοθεραπεία). Στη δεύτερη βινιέτα εξετάζεται περίπτωση μαθητή όπου το αίτημα Διασυνδεδετικής Συμβουλευτικής προήλθε από τους γονείς οι οποίοι είναι σε δίλημμα ως προς το εάν είναι προς όφελος του παιδιού τους να ενημερώσουν τους εκπαιδευτικούς για την διάγνωση του (π.χ. περίπτωση μαθητή με οριακή νοημοσύνη, ΔΕΠΥ ή Αυτισμό υψηλής λειτουργικότητας).

Βιβλιογραφία

- I) Clark, L (1996), SOS: Help for parents (2nd Edition). Parent Press.
- II) Morris, V. G., Taylor, S. I., Knight, J., & Wasson, R. (1996). Preparing teachers to reach out to families and communities. *Action in Teacher Education*, 18(1),10-22. (ERIC Journal No. EJ531668)
- III) Patrikakou, E. N., & Weissberg, R. P. (1999). The seven P's of school-family partnership. *Education Week*, 18(21),34, 36.
- IV) Powell, D. R. (1998). Reweaving parents into the fabric of early childhood programs. *Young Children*, 53(5),60-67. (ERIC Journal No. EJ570801)
- V) Reed, R. P., Jones, K., Walker, J. M., & Hoover-Dempsey, K. V. (2000). Parents' motivation for involvement in children's education: Testing a theoretical model. Paper presented at the symposium "Parent Involvement: The Perspectives of Multiple Stakeholders" at the annual meeting of the American Educational Research Association, New Orleans, LA.
- VI) Rich, D. (1998). What parents want from teachers. *Educational Leadership*, 55(8),37-39. (ERIC Journal No. EJ565125)
- VII) Silverman, R., Welty, W. M., & Lyons, S. (1996). Case studies for teacher problem solving (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- VIII) Sturm, C. (1997). Creating parent-teacher dialogue: Intercultural communication in child care. *Young Children*, 52(5),34-38. (ERIC Journal No. EJ547956)
- IX) Swick, K. J. (1992). Teacher-parent partnerships. *ERIC Digest*. Champaign, IL: ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education. (ERIC Document No. ED351149)

3. «ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕ ΓΟΝΕΙΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΔΕΠΥ: ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ», Σ. ΓΕΩΡΓΟΥΤΣΑΚΟΥ¹⁹

Η ΔΕΠΥ πολύ συχνά συνοδεύεται με προβλήματα στο σχολείο που μπορεί να αφορούν θέματα σχετικά με την τήρηση των κανόνων ή/και με τις σχολικές επιδόσεις. Η παραδοχή αυτή καθιστά σαφές ότι η θεραπευτική υποστήριξη ενός παιδιού με ΔΕΠΥ είναι μακρόχρονη και απαιτεί τη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων πλευρών, οι οποίες συμμετέχουν σε αυτή, όπως οικογενειακό περιβάλλον, εκπαιδευτικούς, ειδικούς παιδαγωγούς, θεραπευτές του παιδιού. Το σχολείο, μετά την οικογενειακή εστία, είναι το περιβάλλον εκείνο, εντός του οποίου το παιδί καλείται να

αναπτύξει και να ασκήσει ποικίλες δεξιότητες, τόσο σχολικές, όσο και κοινωνικές και οι πρώιμες αυτές εμπειρίες θα αποτελέσουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα αναπτύξει την προσωπικότητά του. Αποτελεί, ως εκ τούτου, πρόκληση για γονείς και εκπαιδευτικούς, καθόσον διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη των παιδιών, η βελτιστοποίηση της μεταξύ τους συνεργασίας με στόχο την αύξηση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών διαπαιδαγώγησης και εκπαίδευσης που θα συμβάλλουν στη θετική ψυχολογική και εκπαιδευτική εξέλιξη του κάθε παιδιού και ειδικότερα του παιδιού που παρουσιάζει ΔΕΠΥ.

Στην παρούσα ομιλία αναφέρονται και τονίζονται καλές πρακτικές οι οποίες συμβάλλουν αλλά και συγκροτούν τη διαδικασία θεραπευτικής υποστήριξης του παιδιού με ΔΕΠΥ.

Βιβλιογραφία

- I) Sshroeder Annette: ADS in der Schule, Handreichungen fuer Lehrer. Vandenhoeck & Ruprecht, 2006
- II) ADS Netz, Universitaetsklinik Koeln, www-Zentrales-adhs-netz.de

4. «ΚΥΡΙΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΕΠΥ ΚΑΙ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ», Ι. ΣΥΡΟΣ²⁰

Στην παρούσα εισήγηση, εστιάζοντας στις διάφορες ηλικιακές φάσεις, επιδιώκεται η παράθεση και διερεύνηση των πιο σύγχρονων, ως επί το πλείστον, τυχαιοποιημένων ελεγχόμενων μελετών που αφορούν την ψυχολογική θεραπεία στη ΔΕΠΥ και των σχετιζόμενων διασπαστικών συμπεριφορών.

Οι Ψυχολογικές και Ψυχοεκπαιδευτικές παρεμβάσεις περιλαμβάνουν τη Συμπεριφορική Θεραπεία, την εκπαίδευση γονέων (ΕΓ), τη Γνωσιακή Θεραπεία, καθώς και την Εκπαίδευση των Κοινωνικών δεξιοτήτων. Οι Ψυχοπαιδαγωγικές παρεμβάσεις περιλαμβάνουν σύνολο πρακτικών για τη βελτίωση της μάθησης και πραγματοποιούνται κυρίως στο σχολείο. Οι μελέτες για την θεραπευτική αποτελεσματικότητα στην προσχολική παιδική εστιάζονται κυρίως στην ΕΓ, ενώ στα παιδιά σχολικής ηλικίας διαφορετικές ψυχολογικές παρεμβάσεις έχουν αποδειχθεί ότι είναι ευεργετικές.

Οι διαθέσιμες μελέτες για την ψυχολογική θεραπεία στην εφηβεία είναι μέχρι στιγμής περιορισμένες σε αριθμό· ωστόσο, θεωρείται πιθανό οι αποτελεσματικές παρεμβάσεις στα μεγαλύτερα παιδιά του Δημοτικού, να μπορούν να εφαρμοστούν και σε αυτή την ηλικία. Εν τούτοις, τα εμπειρικά δεδομένα για αυτή την ηλικιακή φάση είναι ακόμη περιορισμένα.

Για πιο σοβαρές περιπτώσεις της ΔΕΠΥ και των Διαταραχών της συμπεριφοράς, ένας συνδυασμός των μη φαρμακολογικών, και της φαρμακολογικής θεραπείας συνήθως συνιστάται.

Βιβλιογραφία

- I) Dias TG, Kieling C, Graeff-Martins AS, Moriyama TS, Rohde LA, Polanczyk GV. Developments and challenges in the diagnosis and treatment of ADHD. Rev Bras Psiquiatr. 2013;35 Suppl 1:S40-50.
- II) Eduardo Serrano-Troncoso, Monica Guidi, José Ángel Alda-Díez. Is psychological treatment efficacious for attention deficit hyperactivity disorder (ADHD)? Review of nonpharmacological treatments in children and adolescents with ADHD. Actas Esp Psiquiatr 2013;41(1):44-51
- III) Stephen S, Bailey C. Managing disruptive behaviour disorders in children. Practitioner. 2013 May;257(1761):19-21
- IV) Stephen Scott. An update on interventions for conduct disorder Advances in Psychiatric Treatment (2008), vol. 14, 61–70.

5. «ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΜΑΘΗΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ», Χ. ΣΚΑΛΟΥΜΠΑΚΑΣ²¹

Η μελέτη περίπτωσης αφορά έναν έφηβο με ΔΕΠΥ και εναντιωματική-προκλητική διαταραχή. Παρακολουθείται από παιδοψυχίατρο την τελευταία διετία και λαμβάνει φαρμακευτική αγωγή – χωρίς πάντα να συμμορφώνεται - ενώ γίνεται προσπάθεια ψυχοθεραπευτικής υποστήριξης του χωρίς αποτέλεσμα. Μετά από δύο αναγκαστικές μετακινήσεις φοιτά σε τρίτο σχολείο όπου έχει εξαντλήσει την υπομονή των εκπαιδευτικών, χωρίς όμως το σχολείο να είναι σε θέση να προτείνει συγκεκριμένο τρόπο διαχείρισης συμπεριφοράς του παιδιού, αλλά αποσπασματικά τιμωρεί σκληρά (αποβολή), ή υποχωρεί άκριτα. Πριν την διαφανόμενη τρίτη μετακίνησή του σε άλλο σχολείο και σε συνεργασία με το σύμβουλο της περιφέρειας προτάθηκε ευέλικτο πρόγραμμα σχολικής παρακολούθησης με την συναίνεση του γονέα και του διευθυντή το οποίο όμως δεν γίνεται αποδεκτό από το σύλλογο διδασκόντων. Ο έφηβος πιέζεται να αλλάξει για τρίτη φορά σχολικό περιβάλλον και να φοιτήσει σε σχολείο που διαθέτει μεν τμήμα ένταξης – όπως προβλέπεται από τον νόμο – αλλά σε σχολείο που βρίσκεται μακριά από την κατοικία του με αποτέλεσμα να μην είναι εύκολη η επίβλεψή του από τον γονέα.

Συζητείται η δυνατότητα προσαρμογών στον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζεται το υπάρχον παρωχημένο νομικό πλαίσιο (ΠΔ 104/79) καθώς και μια πιο ευέλικτη και ενδεχόμενα αποτελεσματική αντιμετώπιση των διαταραχών συμπεριφοράς στο σχολικό περιβάλλον όπου η διαχείριση της συμπεριφοράς του μαθητή θα είναι πρόβλημα του σχολείου, και όχι ενός εκπαιδευτικού.

Βιβλιογραφία

- I) Σκαλούμπακας, Χ. (2012). Σφαιρική αντιμετώπιση των διασπαστικών συμπεριφορών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. *Ανασύρθηκε από το διαδίκτυο στις 3.2.14 από την ηλεκτρονική διεύθυνση*
http://www.youtube.com/watch?v=W53_sS1gcJo&list=PL8378F01F23927940&index=5
- II) Κόρπα, Τ., & Σκαλούμπακας, Χ. (2010). Σχολική προσαρμογή: Θέματα στην Ειδική αγωγή και ψυχική υγεία. Στο Α.Τσιτσικα «Εφηβεία: Εποχή αλλαγών και δυνατοτήτων». Εκδόσεις Πασχαλίδης.
- III) Safran, S. P., & Oswald, K. (2003). Positive Behavior Supports: Can Schools Reshape Disciplinary Practices? *Exceptional Children*, 69,3, 361-373

6. «ΣΤΑΣΕΙΣ & ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ», Τ. ΚΟΡΠΑ²²

Οι έφηβοι με υψηλά επίπεδα προβλημάτων συμπεριφοράς βιώνουν περισσότερες αρνητικές αλληλεπιδράσεις με τους εκπαιδευτικούς, γεγονός το οποίο οδηγεί σε μία προβληματική σχέση μαθητή- εκπαιδευτικού. Επιπλέον, οι αντιδράσεις των εκπαιδευτικών απέναντι σε αυτούς τους εφήβους είναι συνήθως η επιβολή τιμωρίας και η έλλειψη στοργής και ενθάρρυνσης. Μία θετική σχέση εκπαιδευτικού- μαθητή μειώνει τα επίπεδα της βίας στην τάξη καθώς επίσης και τα συμπτώματα κατάθλιψης που μπορεί να εκδηλώνονται στους μαθητές. Το περιβάλλον του σχολείου και οι πρακτικές διδασκαλίας σχετίζονται σε σημαντικό βαθμό με τις προσδοκίες του παιδιού ως προς την εκπαίδευση, τη δέσμευση προς το σχολείο και τα ακαδημαϊκά επιτεύγματα και γενικά με τη συμπεριφορά του απέναντι στο κοινωνικό σύνολο (Fraser, 1996).

Οι αλληλεπιδράσεις των εκπαιδευτικών με τους μαθητές επηρεάζονται αρνητικά από το επίπεδο στρες που βιώνουν οι εκπαιδευτικοί, καθώς εφαρμόζουν πιο σκληρή τιμωρία και αφιερώνουν λιγότερο χρόνο εμπλεκόμενοι θετικά με τους μαθητές. Οι εκπαιδευτικοί με υψηλότερα ποσοστά επαγγελματικής εξουθένωσης εκδηλώνουν λιγότερη ευελιξία και αποδοχή σε σχέση με ποικίλλες ανάγκες των μαθητών αλλά και προβληματικές αλληλεπιδράσεις με το γενικό σύνολο των μαθητών.

Η αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού σχετίζεται με ένα πλήθος σημαντικών κοινωνικών και επαγγελματικών παραγόντων για τον εκπαιδευτικό, καθώς επίσης και με ένα εύρος ακαδημαϊκών συνεπειών για τους μαθητές και είναι αντιστρόφως ανάλογη ως προς το άγχος, τη συναισθηματική εξουθένωση και την αρνητική αντιμετώπιση των άλλων. Κάτω από συνθηκές χαμηλής αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού, τα προβλήματα συμπεριφοράς του παιδιού εμφανίζονται ως μεγαλύτερη πηγή άγχους που με τη σειρά της οδηγεί σε περισσότερες δράσεις αυστηρής πειθαρχίας (Alvarez, 2007).

Βιβλιογραφία

- I) Alvarez, H. K. (2007). Teachers' thinking about classroom management: the explanatory role of self-reported psychosocial characteristics. *Advances in School Mental Health Promotion*, 42-54.
- II) Fraser, M. W. (1996). Aggressive behavior in childhood and early adolescence: an ecological-developmental perspective on youth violence. *Social*, 41, 4, 347-361

- ¹ΚΟΡΠΑ ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ. Παιδοψυχίατρος, Παιδοψυχιατρική Κλινική Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ, Νοσοκομείο Παιδων «η Αγία Σοφία», Πρόεδρος Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ & Επιστημονική Σύμβουλος Ελληνικής Εταιρείας Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης Παιδιών και Εφήβων με Προβλήματα Συμπεριφοράς.
- ²ΚΟΛΑΪΤΗΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ. Αναπληρωτής Καθηγητής Παιδοψυχιατρικής, Διευθυντής Παιδοψυχιατρικής Κλινικής Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ, Νοσοκομείο Παιδων «Η Αγία Σοφία», Γραμματέας Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ.
- ³ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Δρ Παιδοψυχίατρος, Επιστημονικός Συνεργάτης Παιδοψυχιατρικής Κλινικής Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ, Νοσοκομείο Παιδων «Η Αγία Σοφία», Πρόεδρος Ελληνικής Εταιρείας Ψυχικής Υγιεινής και Νευροψυχιατρικής του Παιδιού.
- ⁴ΚΟΡΠΑ ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ. Παιδοψυχίατρος, Παιδοψυχιατρική Κλινική Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ, Νοσοκομείο Παιδων «η Αγία Σοφία», Πρόεδρος Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ & Επιστημονική Σύμβουλος Ελληνικής Εταιρείας Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης Παιδιών και Εφήβων με Προβλήματα Συμπεριφοράς.
- ⁵ΠΕΡΒΑΝΙΔΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ. Λέκτορας Αναπτυξιακής Παιδιατρικής, Επιστημονική Υπεύθυνη Μονάδας Αναπτυξιακής/Συμπεριφορικής Παιδιατρικής, Α΄ Παιδιατρική Κλινική Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ, Νοσοκομείο Παιδων «Η Αγία Σοφία», Μέλος ΔΣ Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ & Αντιπρόεδρος Ελληνικής Εταιρείας Ψυχικής Υγιεινής και Νευροψυχιατρικής του Παιδιού.
- ⁶ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΠΗΝΕΛΟΠΗ. Ψυχολόγος Μ.Σc., αμ. Επιστημονική Συνεργάτης Παιδοψυχιατρικής Κλινικής Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ, Νοσοκομείο Παιδων «Η Αγία Σοφία», Μέλος Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ.
- ⁷ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΘΗ. Ψυχολόγος Μ.Σc., Μέλος Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ.
- ⁸ΣΚΑΛΟΥΜΠΑΚΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Ειδικός Παιδαγωγός Μ.Εd., Νοσοκομείο Παιδων «Π&Α Κυριακού», Αντιπρόεδρος Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ & Πρόεδρος Ελληνικής Εταιρείας Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης Παιδιών και Εφήβων με Προβλήματα Συμπεριφοράς.
- ⁹ΣΚΑΛΟΥΜΠΑΚΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Ειδικός Παιδαγωγός Μ.Εd., Νοσοκομείο Παιδων «Π&Α Κυριακού», Αντιπρόεδρος Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ & Πρόεδρος Ελληνικής Εταιρείας Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης Παιδιών και Εφήβων με Προβλήματα Συμπεριφοράς.
- ¹⁰ΛΥΤΡΑ ΦΩΤΕΙΝΗ. Ψυχολόγος Μ.Σc., αμ. Επιστημονική Συνεργάτης Παιδοψυχιατρικής Κλινικής Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ, Νοσοκομείο Παιδων «Η Αγία Σοφία», Μέλος Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ.
- ¹¹ΚΑΝΑΡΗ ΚΥΡΙΑΚΗ. Εκπαιδευτικός Μ.Εd. Ειδικής Αγωγής, Διευθύντρια 8ου Δημ. Σχ. Αμαρουσίου, Μέλος ΔΣ Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ και Σύμβουλος Εκπαίδευσης Ελληνικής Εταιρείας Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης Παιδιών και Εφήβων με Προβλήματα Συμπεριφοράς.
- ¹²ΤΡΑΝΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ. Εκπαιδευτικός Πληροφορικής Ειδικής Αγωγής, Αναπλ. Μέλος ΔΣ Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ.
- ¹³ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Μ.Εd. In Special Education Needs (Sp. L. Dif's), Εκπαιδευτικός ΕΑΕ, ΚΕΔΔΥ Ανατολικής Αττικής, Μέλος Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ.
- ¹⁴ΔΗΜΟΥ ΣΟΦΙΑ. Μ.Εd. In Special Education Needs (Sp. L. Dif's), Εκπαιδευτικός ΕΑΕ, ΚΕΔΔΥ Ανατολικής Αττικής, Μέλος Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ.
- ¹⁵ΑΓΓΕΛΑΚΗΣ ΕΥΘΥΜΙΟΣ. Ψυχολόγος - Ph.D. Νευροψυχολογίας, Υπεύθυνος Νευροψυχολογικού Εργαστηρίου Νευροχειρουργικής Κλινικής Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ, Νοσοκομείο «Ο Ευαγγελισμός», Αναπλ. Μέλος ΔΣ Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ.
- ¹⁶ΧΑΤΖΗΠΑΝΤΕΛΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ψυχοπαιδαγωγός Μ.Σc., Ταμίας Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ.
- ¹⁷ΝΤΡΕ ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Παιδ. & Ψυχ. Νοσηλεύτρια - Επισκέπτρια Υγείας Μ.Σc., Παιδοψυχιατρική Κλινική Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ, Νοσοκομείο Παιδων «Η Αγία Σοφία», Γεν. Γραμματέας Ελληνικής Εταιρείας Ψυχικής Υγιεινής και Νευροψυχιατρικής του Παιδιού.
- ¹⁸ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΙΓΝΑΤΙΑ. Κοινωνική Λειτουργός Ph.D., Παιδοψυχιατρική Κλινική Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ, Νοσοκομείο Παιδων «Η Αγία Σοφία», Ειδ. Γραμματέας ΔΣ Ελληνικής Εταιρείας Ψυχικής Υγιεινής και Νευροψυχιατρικής του Παιδιού & Μέλος Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ
- ¹⁹ΓΕΩΡΓΟΥΤΣΑΚΟΥ ΣΟΦΙΑ. Ψυχολόγος, Μετεκπ. Γνωσιακής - Συμπεριφοριστικής Θεραπείας, Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο Παλλήνης, Μέλος Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ.
- ²⁰ΣΥΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Παιδοψυχίατρος, Επιστημονικός Συνεργάτης Παιδοψυχιατρικής Κλινικής Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ, Νοσοκομείο Παιδων «Η Αγία Σοφία», Μέλος Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ.
- ²¹ΣΚΑΛΟΥΜΠΑΚΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Ειδικός Παιδαγωγός Μ.Εd., Νοσοκομείο Παιδων «Π&Α Κυριακού», Αντιπρόεδρος Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ & Πρόεδρος Ελληνικής Εταιρείας Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης Παιδιών και Εφήβων με Προβλήματα Συμπεριφοράς.
- ²²ΚΟΡΠΑ ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ. Παιδοψυχίατρος, Παιδοψυχιατρική Κλινική Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ, Νοσοκομείο Παιδων «η Αγία Σοφία», Πρόεδρος Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης ΔΕΠΥ & Επιστημονική Σύμβουλος Ελληνικής Εταιρείας Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης Παιδιών και Εφήβων με Προβλήματα Συμπεριφοράς.